

Joachim László*

TÁRSADALMI ISMERETEK ÉS SZAKMÁK NYELVÉNEK OKTATÁSA A HARMADIK VILÁGBÓL ÉRKEZETT MIGRÁNS FELNŐTTEK SZÁMÁRA

Abstract

This article presents best practices on special areas relating to the education of language and culture: introductory civics courses and technical language courses. As many students of these courses are adults (often having a family and a job) from outside Europe which is a relatively new phenomenon in the field of teaching Hungarian language and culture, the article highlights flexible ways courses are to be organized in order to fit the needs of these students. Most best practices in this article are from Sweden, Portugal and the United Kingdom (related projects operating in Hungary are also presented briefly) and they are based on the experience of short study trips (funded by the European Integration Fund) conducted by the Refugee Ministry of the Reformed Church of Hungary in 2011.

Kulcsszavak: *országismeret, szaknyelv, migráns, felnőttoktatás, harmadik országbeli*

1. Bevezetés

Bár a Magyarországra más kontinensekről érkezők száma nem nevezhető túlságosan magasnak, a tendencia összességében növekvőnek látszik, ha a 2000-es évek elejére vonatkozó adatokat összehasonlítjuk az évtized végének adataival¹. Természetesen nagyon sokszínű csoportról (vagy inkább: csoportokról) van szó, akikkel kapcsolatban még viszonylag általános tendenciákat is csak kellő körültekintéssel érdemes megfogalmazni. Feltehető például, hogy e migránsok közül sokan szeretnék tökéletesíteni magyar nyelvtudásukat (vö. Örkény–Székelyi 2009: 95), még ha kérdés is, hogy ezt vajon mennyire képzelik el nyelvtanárok bevonásával. Nagyon valószínű ugyanakkor az is, hogy ezek a harmadik világ országaiból érkezett migránsok egyébként a nyelvtanulás szempontjából is rendkívül sokfélék: különböznek mind egymástól, mind a magyar mint idegen nyelv hagyományosan „tipikus”-nak mondott tanulóitól (vö. Csonka 2006: 164). Oktatásuk során így olyan szempontok, igények merülhetnek fel, amelyekre a hazai szakma válaszai még csak most vannak születőben, illetve nem vagy nem nagyon

* Joachim László, magyar mint idegen nyelv tanár, Református Missziói Központ, Menekültmisszió (Iskolai Integrációs Program), joachimlaci@gmail.com

¹ A KSH Statisztikai Tükör 2011/27. száma mellékleteként megjelent *A bevándorló külföldi állampolgárok állampolgárság országa szerint* című táblázat a http://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/nemzvand/tabl-nv09_04.html címen érhető el (az utolsó ellenőrzés dátuma – a cikkben szereplő többi linkével együtt: 2012. május 9.).

számítanak elterjedtnek (és amely igények kielégítése ugyanakkor hozzájárulhat, sőt adott esetben szükséges lehet a Magyarországra más földrésről érkezettek boldogulásához, sikeres beilleszkedéséhez). Két, ebből a szempontból izgalmas terület a gyakorlatias megközelítésű társadalmi ismeretek / országismeret oktatása (amely többek között a mindennapokban, ügyintézésük során történő eligazodásra, valamint a munkaerőpiacra történő belépésre való felkészítést tekinti egyik legfőbb céljának), valamint a szakmák nyelvének oktatása. Az ezen igényekre való magyarországi válaszadás még csak mostanában kezdődik el, így tanulságos lehet a migrációval hosszabb idő óta és nagyobb méretekben foglalkozó országok tapasztalataiból, példáiból legalább néhányat röviden megvizsgálni.

Szintén még a bevezetésben érdemes leszögezni, hogy ez az írás nem próbálja rendszerszerűen áttekinteni a harmadik világ országaiból érkezett migráns felnőttek oktatásával kapcsolatos kérdéseket, célja elsősorban néhány „jó gyakorlat” bemutatása a Református Missziói Központ Menekültmissziójának *Integrációs tapasztalatcseréje 2011* nevű projektje során látogatott országokból, valamint néhány (a külföldi jó gyakorlatokhoz valamilyen szempontból hasonlító) hazai példa rövid megemlézése, bemutatása.

Az Európai Integrációs Alap finanszírozásával megvalósult projekt lényegét négy rövid tanulmányút adta, amelynek során a résztvevők migránsokkal foglalkozó szervezeteket látogattak az úti célul szolgáló négy város (Stockholm, London, Lisszabon és Madrid) egyikében. Mindenki igyekezett minél többet tanulni a meglátogatott szervezeteknél látott „jó gyakorlatokból”, hogy saját (migránsok integrációjához kapcsolódó) területén hasznosíthassa a tapasztalatokat. A projekt egy magyarországi konferenciával zárult, ahová mind a négy külföldi városból érkeztek vendégek, akik előadásokat tartottak tevékenységi területükről és műhelymunkán is részt vettek.

A következő oldalakon tehát olyan, felnőttoktatással kapcsolatos gyakorlatok rövid bemutatása következik, amelyek a harmadik világ országaiból érkezett migránsok integrációjához szükséges szaknyelvi és tágabb értelemben vett társadalmi ismeretekkel foglalkoznak.

2. Társadalmi ismeretek² frissen érkezett migránsok számára

2.1. A befogadó társadalom hétköznapijaiban való helytálláshoz szükséges bizonyos ismeretek, szituációk természetesen a nyelvkurzusoknak is fontos részét szokták alkotni (Jónás 2003: 162–163), hiszen a nyelv és a kultúra oktatása nem választható szét egymástól, emellett azonban a projekt során meglátogatott több országban is társadalmi ismeretekkel kapcsolatos önálló kurzus, illetve kiadvány is segíti a (különösen az újonnan érkezett) migránsok beilleszkedését, a társadalom mindennapi életében történő eligazodását. Az országismeret nyelvtanítástól független tanítása mellett szól-

² A társadalmi ismeretek, társadalomismeret, országismeret és állampolgári ismeretek fogalmakhoz eltérő megközelítések kapcsolódnak, és ezek (egy-egy fogalmon belül is) gyakran országonként, nyelvenként is különböznek egymástól, időben változnak, sőt pontos közmegegyezés sem mindig alakul ki róluk. A fenti elnevezéseket ebben az írásban – az egyszerűség kedvéért és a gyakorlatiasság szempontjának próbálva megfelelni – egymás szinonimáiként használom.

hat, hogy így a kurzus struktúráját és a témák ütemezését az ahhoz legszorosabban és legszerveesebb módon kapcsolódó tényezők határozhatják meg (például a társadalmi ismeretek logikája, elsajátításának célja, módszere, a tanulók szükségletei), és nem kell egy nyelvkurzushoz igazítani az egyes témákat, vagy (többek között) azok tanmenetben elfoglalt helyét, tárgyalásának mélységét.

Országismeretet különböző felfogásokban lehet oktatni, többek között a tanfolyam céljától és a tanulók háttérétől, céljaitól és érdeklődésétől függően – mindez természetesen jól tükröződik a tematikában. E megközelítéseket különböző szempontok szerint lehet csoportosítani és elemezni, ezek közül most egyet szeretnék kiemelni, mégpedig a társadalomismereti órák háttérében álló kultúrafelfogás kérdését, mivel ez valami lényegeset látszik megragadni a magyarországi országismeret-tanítás jellemzőinek tűnő példái és a hamarosan bemutatandó külföldi kurzusok közötti különbségekből. Más témákat eredményez ugyanis, amikor ez a megközelítés a „magaskultúra”-felfogáshoz áll közelebb, mint amikor azt mondjuk, hogy a kurzus során tárgyalt ismeretek inkább az antropológiai kultúrához tartoznak (amely utóbbi azt a tudást jelenti, amely egy adott közösségben való boldoguláshoz szükséges, vö. Szili 2005: 48). A hamarosan bemutatandó külföldi példák során határozottan az utóbbi szemlélet tűnik hangsúlyosabbnak.³

2.2. Elsősorban egy svédországi példát szeretnék bemutatni, egy Stockholmba érkezett migránsok számára készült könyvet, amelyet **állampolgársági / társadalmi ismeretekről szóló kurzusokhoz** (introductory civics course) **és egyéni tanulásra** is ajánlanak. A kiadvány címe *Newcomers to Stockholm / Ny i Stockholm*⁴, és ahogy a címe, úgy maga a könyv is kétnyelvű (pontosabban ez egy pdf-dokumentum – az elektronikus formátumnak többek között az a gyakorlati jelentősége, hogy így a jogszabályi háttér változásait követve könnyen frissíthető rendszeresen a kiadvány, ahogyan ez a bevezetőjében olvasható). Ami pedig a kétnyelvűséget illeti, az angol-svéd változat mellett perzsa, arab, tigrinya és szomáli nyelven is elérhető ugyanaz az anyag (természetesen mindegyik nyelv mellett ott van a párhuzamos hasámban az adott téma svéd nyelvű tárgyalása is). A kurzusokat is a tanulók anyanyelvén tartják, az adott nyelvet beszélő tanárok bevonásával, illetve (amennyiben ez nem lehetséges) tolmács közreműködésével. Igencsak **szükségesnek látszik, hogy az információk a migránsok anyanyelvén is megjelenjenek, hiszen az országba újonnan érkezettek jelentik a célcsoportot**, akik svéd nyelvi szintje helyzetüknél fogva nem lehet nagyon magas, a befogadó ország társadalmával minél korábban történő (legalább alapszintű) megismertetésük vi-

³ A társadalom mindennapi életében való boldoguláshoz segítséget nyújtó külföldi kurzusok bemutatásával nem szeretném azt a látszatot kelteni, mintha az adott kultúra más aspektusainak megismertetése ezzel létjogosultságát vesztené, vagy mintha a befogadó országban való (technikai értelemben vett) boldogulás elérése lehetne egy-egy ilyen kurzus kizárólagos célja (itt ismét utalnék a különféle tanulói csoportok sokféleségére). Csupán annyit állítok ezzel kapcsolatban, hogy a soron következő példák újszerű, nem túl elterjedt szempontokkal gazdagíthatják a magyar országismeret oktatásával kapcsolatos diskurzust.

⁴ A svéd–angol változat a http://nyistockholm.se/wp-content/uploads/2010/01/Engelska_farg_dec_2010.pdf címről tölthető le.

szont minden fél elemi érdeke. (Ha ezen témák egy részét későbbre tartogatnák, vagy ha hosszabb tartózkodás után – a korábbiaknál mélyebben – újból előkerülnek, akkor már természetesen jobban felmerülhet azok csak svéd nyelvű tárgyalása, sőt így oktatásukkor akár svéd nyelvrába való illesztésük is.) A kiadvány 96 oldalas (a tárgyalandó információk mennyisége persze feleennyi a kétnyelvűség miatt), és nyolc fejezetből áll. A fejezetek elején rövid, néhány mondatos kivonatban találhatók meg a legfőbb címszavak, a végén pedig röviden, pontokba szedve olvashatók (még egyszer) a legfontosabb információk. Az egyes fejezetekben tárgyalt témák a lakhatás; a foglalkoztatás; az egészségügy; a felnőttoktatás; a gyermekek oktatása; a demokrácia, (jog)szabályok és jogok; az egyenlő lehetőségek és családjog; a fogyasztói jogok, és a megélhetési költségek kézben tartása.

A fejezetekben, amelyek rövid áttekintése következik most, az adott téma jellemzően több szempontot is érintő tárgyalása található. Ezek jó például szolgálhatnak számunkra még akkor is, ha minden országban külön érdemes áttekinteni azt, hogy milyen ismeretek lehetnek szükségesek az adott társadalomban való boldoguláshoz a célcsoport számára (a külföldi minták, valamint a migránsok igényeinek felmérése sokat segíthetnek ebben). A lakhatással kapcsolatban például nemcsak az egyes lakhatási lehetőségek találhatók meg, és annak leírása, hogyan is működnek ezek a gyakorlatban (többek között hogy mik a legfőbb dolgok, amiket tartalmaz egy bérleti szerződés), hanem például az is, hogy hogyan lehet lakóhelyet találni, hol kell bejelenteni, ha változik az ember lakcíme (és mi történik, ha ezt elmulasztja), illetve hogy hogyan működnek a lakással kapcsolatos hitelek és támogatások. A foglalkoztatásról szóló fejezet a munkaerőpiac rövid bemutatása után (állami és magánszektor, mitől függ, hogy hol mennyi munkalehetőség van, a diszkrimináció elleni törvény) a munkakeresésről is beszél (külön kitérve például a külföldi végzettségek elismertetésére és a foglalkoztatási formák ismertetésére a saját vállalkozás indítására, valamint az illegális munka veszélyeire is). Ezen kívül szó esik például a munkaszerződésről, az adóbevallásról, és arról is, hogy milyen támogatásra számíthat az, aki kiesik egy időre a munkából valami miatt, illetve aki nyugdíjba megy. Az egészségügyről szóló rész amellet, hogy bemutatja a különböző szolgáltatásokat röviden, a betegek jogairól is ejt néhány szót. Az oktatásról két fejezet is szól, az első külön tárgyalja a felnőttoktatást (ahol a különböző képzési lehetőségek és – gyakran meglehetősen rugalmas – oktatási formák mellett a más országban szerzett végzettségek elismertetéséről és a diákhitel feltételeiről is lehet olvasni). A gyerekek oktatásáról szóló rész az iskolarendszer bemutatása mellett kitér az iskola utáni programokra és a külön, migránsoknak tartott órákra is. A *Demokrácia, szabályok és jogok* című fejezet bemutatja a kormányzat és a közigazgatás rendszerét, a jóléti állam működését, a Svédországban lakók legalapvetőbb jogait és kötelességeit, valamint az igazságszolgáltatás alapjait. Ez után a családok életéhez kapcsolódó jogi szabályozás területéről mutat be különböző kérdéseket a könyv, tárgyalva többek között a gyermekek jogait, a szülők jogait és kötelességeit és a családon belüli erőszak kérdését. A kötetet záró fejezet a fogyasztói jogokat és a megélhetés költségeit tárgyalja. Tanácsokkal látja el az olvasót azzal kapcsolatban, hogy hogyan is oszthatja be pénzét, hogyan működik a hitelek visszafizetése és átutemezése, valamint hová lehet fordulni pénzügyi tanácsért.

Az angliai *Praxis*nál is találkozhatunk hasonló tematikájú kiadvánnyal, mely a *Welcome to the UK* nevet viseli⁵. Említést érdemel ennek az előző svéd példától részben eltérő koncepciója, valamint a(z) elsősorban a tematikával kapcsolatos) részletek kialakításának módja. A svéd és a brit anyag felfogása hasonló abban a tekintetben, hogy mindkettő elsősorban a mindennapok gyakorlatához kíván segítséget nyújtani. A *Welcome to the UK* használati köre (és így fókusza) azonban szűkebb a *Ny i Stockholm*-énál, mivel Londonnak csupán egy kerületére (Tower Hamlet) koncentrál. Talán többek között ebből is következik, hogy az általános, az egész társadalomra érvényes dolgok szövegszerű bemutatása kevésbé hangsúlyos itt, valamint az az átfogó megközelítés, ami a svéd kiadvány egy részében megfigyelhető (például amikor leírja a jóléti társadalom működését) jóval kevésbé jelenik itt meg⁶, számos témánál inkább a konkrét szervezetek, címek kerülnek előtérbe. (Ez a különbség talán inkább a kiadványok esetében jelentős, mint magukkal a kurzusokkal kapcsolatban – az írott változatot itt nem szánták egyéni tanulásra is alkalmasnak, hanem inkább olyan emlékeztetőül szolgál, amelyből bármikor kikereshetők a legfőbb információk és adatok.) Ez a kiadvány is elsősorban a frissen bevándoroltaknak szól, és a svéd anyaghoz hasonlóan szintén több nyelven is elérhető (az angol mellett franciául, kínaiul, oroszul, törökül, szomáli, vietnámi és bengáli nyelven). Említésre érdemes az is, hogy az egyes témakörök meghatározásakor és kidolgozásakor mire támaszkodott a *Praxis*. A kiindulási pontot a már meglévő tanácsadási szolgáltatásaik során tapasztaltak jelentették, viszont az ez alapján kidolgozott tervezetet ezután még két fókuszcsoporthal is megvitatták. Az ennek során felmerült javaslatokat is figyelembe véve döntöttek végül az egyes témakörökön belüli hangsúlyokról és például arról is, hogy az angol mellett más nyelveken is elkészítsék-e az anyagot. A hasonló (a témakörök szempontjából viszonylag nagy szabadságot élvező) kurzusok esetében emellett a záró (diákok általi) kiértékeléseknek is nagy jelentősége van.

Bár az imént bemutatott svéd és brit példa talán azt sugallja, országismeretet gyakorlatias felfogásban nem csak külön erre szánt kurzus keretében lehet oktatni. Ahogyan azt már említettem, **a nyelvvoktatás is jó lehetőséget teremthet a mindennapi életben való eligazodáshoz szükséges ismeretek és készségek oktatásához**. Emellett azonban **más tanfolyamok menetébe is jól illeszthetők a fenti célt szolgáló témák** (a következő példák a *Praxis* gyakorlatából valók). Az alapvető számolással kapcsolatos *Language and numeracy* című kurzus erőteljesen épít a mindennapi életből vett (jellemzően a pénz beosztásával és pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos) helyzetekre. A *Moving into work* komplex programja⁷ sem átfogó képet próbál adni a társadalomról, hanem annak egy (igen fontos) szeletével, a munkaerőpiaccal kapcsolatban segít eligazodni (és a munkaerőpiacra a gyakorlatban is belépni). A program többek között álláskereséssel, önéletrajzírással és állásinterjúra való felkészítéssel kap-

⁵ Interneten is elérhető, a http://www.praxis.org.uk/index.php?page=5_20 címen.

⁶ A teljes társadalomra koncentrált kurzus is létezik természetesen az Egyesült Királyságban, mivel a belőle sikeresen megírt teszt a letelepedés feltétele (Life in the UK Test), erről bővebb információ a <http://www.niace.org.uk/projects/esolcitizenship/> címen érhető el.

⁷ A programról bővebb információ a <http://www.praxis.org.uk/upload/file/Annual%20Review%202010.pdf> címen érhető el.

csolatos kurzusokat is kínál. Ez utóbbiak egyszerre adnak a társadalomban történő eligazodáshoz szükséges háttérismeretet, és segítik természetesen az adott szituációhoz szükséges kommunikációs készségek elsajátítását (így itt az eddig bemutatott, hangsúlyosan kétnyelvű kurzusokhoz képest szükségképpen nagyobb hangsúlyt kell kapnia a befogadó társadalom nyelvének – a téma nem önálló kurzusként, hanem a nyelvoktatás részeként való megjelenéséhez magyar példának ld. mások mellett Durst 2006: 209–215). De akár kommunikációs tréningben is megjelenhetnek olyan helyzetek, mint például a helyi gázszolgáltatóval folytatott telefonbeszélgetés. Ezen kívül pedig szimulációs helyzetek (például állásinterjú szimulálnak nemzetközi cég jogászai, önkéntes munkában) és (például bankba történő) intézménylátogatások is adhatnak országismerettel kapcsolatos élmény- és valószerűséget.

2.3. Magyarországon a svéd és brit társadalmi ismeretekről szóló kurzushoz megközelítésében és célcsoportjában is hasonló, átfogó, sokak számára elérhető országismereti kurzusról nincs tudomásom, így jellemzően más (valamilyen szempontból hasonló) anyagokat tudok inkább megemlíteni összevetés céljából: az állampolgársági vizsga jelenlegi tananyagában a „magaskultúra” hangsúlyos helyet kap (például a tudomány és a művészetek kiemelkedő magyar képviselőinek bemutatásakor, vö. Ugróczy 2006), a vizsgára felkészítő kurzusok nyilván ehhez igazodnak. A mindennapi életben való boldoguláshoz szükséges témák gyakran inkább nyelvkönyvekben (vö. Maticsák 2000 és azóta megjelent nyelvkönyvek, többek között a már említett Durst 2006) kerülnek elő, illetve a tematika tekintetében országismereti és nyelvkurzus közötti átmenetnek tűnik a Tudomány Nyelviskola közelmúltban indított, a mindennapi ügyek intézésére nagy hangsúlyt fektető nyelvkurzus⁸. A tanfolyam során előkerülő témák között említhető többek között az álláshirdetések keresése, megértése, esetleges interjúk szimulálása, motivációs levél és önéletrajz írása, ugyanakkor megnéznék a résztvevők például munkaszerződést és bérleti szerződést is.

A mindennapi életben való boldoguláshoz szükséges átfogó jellegű általános ismereteket (a nyelvoktatás rendezőelveitől független módon megjelenítve) inkább egy-egy kiadványban lehet megtalálni, például a Menedék Egyesület *Welcome to Hungary* című, angol nyelvű kiadványában. A bemutatott svéd és brit kurzusokhoz, kiadványokhoz több szempontból is közel áll a Balassi Intézet *Mai magyar társadalom*⁹ című tananyaga, ez azonban elsősorban Magyarországon tanuló hungarológus hallgatókat és a szórványmagarságból érkező diákokat céloz (Masát 2005), és a társadalom megértéséhez a mindennapi ügyintézés problémáinál átfogóbb, általánosabb háttérrel nyújt. A hétköznapi életben történő helytállás, boldogulás szempontjainak az általam ismert hazai példák közül a bicskei Befogadó Állomáson élő menekültek és oltalmazottak

⁸ A nyelvkurzus a Belügyminisztérium és az Európai Integrációs Alap támogatásával, a *Hogyan intézzük ügyeinket magyarul?* című projekt keretében valósul meg (az Európai Unió kívüli országokból érkezett, nem menekült, oltalmazott vagy menedékkérő migránsok számára), és 2012-ben kezdődött, így e sorok írásakor (2012 május elején) még elég friss kezdeményezésnek tekinthető. A kurzus témaköreivel kapcsolatos információk forrása Kiss Edó szakmai vezető.

⁹ A tananyag a <http://www.krea.hu/emagyarul4d/> címen érhető el.

számára tartott kultúrorientációs kurzus felel meg.¹⁰ Az oktatás egyéni és csoportfoglalkozások formájában zajlik, heti rendszerességgel, egy-egy résztvevő számára (a menekülttáborban való tartózkodás időtartamához igazodva) legfeljebb fél éven át. A csoportok kis létszámúak (4-5 fő) az egyes anyagrészek átbeszélhetősége és a nyelvi szint különbözősége miatt (az órák nyelve alapvetően a magyar, szükség esetén azonban tolmácsot is bevonnak). Külön csoportokat szerveznek egyedülállóknak és családosoknak, egyrészt mivel így jobban lehet a tanulók aktuális élethelyzetéhez igazodni a részletek szintjén is (a családosokat alaposabban érdekelheti például az óvodai, iskolai beiratás menete), másrészt pedig kulturális okok miatt is: a (házas) nők is jobban meg mernek szólalni, ha csoportjukban nincsenek egyedülálló férfiak. A kultúrával kapcsolatos átfogó háttér és a mindennapi élet helyzeteiben konkrétan használható ismereteket egyaránt tartalmazó tematika főbb pontjai: magyar történelem; magyar földrajz, város-vidék; magyar és európai családmodell; folklór, hagyományok és ünnepek; oktatási rendszer; a menekülteket és oltalmazottakat megillető jogok és kötelesek; ügyintézés Magyarországon; önkormányzat, okmányiroda, munkaügyi központ, egészségügyi ellátás; lakásviszonyok Magyarországon, albérletek, bérleti szerződések; szociális irodák, szociális ellátások; a család bevételei és kiadásai, adózás. Egyéni foglalkozás keretében előkerülő témák többek között az albérlet (lakhatási lehetőségek felkutatása) és az álláskeresői tevékenység (önéletrajzírás, tanácsadás állásinterjúhoz). A kurzushoz kapcsolódóan magyar–angol kétnyelvű kiadvány is készül a résztvevők számára (*Mit, hol?* címmel), amely hasznos információkat tartalmaz a menekülttábor követő élethez, ügyintézéshez, megtalálhatók benne civil és önkormányzati segítő szervezetek elérhetőségei.

3. A migránsok által korábban gyakorolt szakma szaknyelvének oktatása

3.1. A nyelvoktatás fontossága a migránsok integrációjában megkérdőjelezhetetlen, nem véletlen, hogy a nyelvtudás sok helyen feltétele az állampolgárságnak, sőt van, ahol a huzamosabb idejű tartózkodásnak is (Portugáliában például az ehhez elvárt nyelvtudás a Közös Európai Referenciakeret szerinti A2-es szint, mint az az *Akcióterv* 14. oldalán olvasható). Ezzel a kötelező jelleggel összefüggésben, az általános nyelvoktatás több, a tapasztalatcserék során meglátogatott országban is minden migráns számára ingyenesen hozzáférhető (például Svédországban és Portugáliában). Széleskörű és hatékony nyelvoktatás nélkül nem is képzelhető el sikeres integráció.

Kérdés azonban, hogy az általános nyelvoktatás önmagában elegendő-e (annak jelentőségét a legkevesébe sem kétségbe vonva), a bevándorlók számára felkínált általános nyelvkurzusok választ jelentenek-e a sokféle igényre. A projekt tanulmány-

¹⁰ A 2008 óta létező kurzus 2012-ben az Európai Menekültügyi Alap támogatásával valósul meg, a Komplex integrációs képzések című projektben. Az információk forrása a Bevándorlási Hivatal és a bicskei Befogadó Állomás.

útjai során meglátogatott néhány nyugat-európai ország gyakorlatát megnézve azt vehetjük észre, hogy az általános nyelvtanfolyamok mellett **szaknyelvi kurzusokat** is szerveznek azok számára, akik a származási országukban gyakorolt szakmájukat szeretnék Európában is folytatni (ehhez hasonló kurzusra közép-európai példát is találtunk egy 2009-es, a mostanihoz hasonló tapasztalatcsere során egy csehországi szervezetnél, a SOZE-nál, ahol többek között az egészségügy, az építkezések, irodai adminisztrációs munkák és az autóvezetés szaknyelvének 50–50 órás oktatásához fejlesztettek ki tananyagot). Ez nagyon is józan gyakorlatnak tűnik, hiszen azok a migránsok, akik származási országukban már végzettséget és tapasztalatot szereztek valamilyen területen, így viszonylag hamar kapnak esélyt a munkába állásra, hiszen annak egyik legfőbb akadálya éppen a nyelvi korlát. Svédország az SFX (sic!) program (*Svenska för yrkesutbildade*) keretében szaknyelvi kurzusokat kínál többek között buszvezetőknek, kamionsofőröknek, vállalkozóknak, iparosoknak, mérnököknek, jogászoknak, közgazdászoknak, pedagógusoknak és egészségügyi dolgozóknak. Portugáliában (a *Português para Todos* program keretében) szűkebb ennél a kínálat, de így is megtanulhatják szakmájuk szaknyelvét a kiskereskedők, az építőiparban, a vendéglátóiparban és a szépségiparban (például kozmetikusként) dolgozók. Ezek a portugál tanfolyamok mindössze 25 óráskak, ami nem feltétlenül elég egy-egy szakma szókincsének alapos elsajátítására, egyfajta kezdőlökést, kezdeti segítséget azonban adhat.

3.2. Magyarországon is érdemes lenne jobban odafigyelni erre a területre, és az igények felmérését követően strukturált, sokak számára elérhető szaknyelvi kurzusokat indítani, hiszen ezekből jelenleg nem túl bő a választék (különösen az egyetemi végzettséget nem igénylő szakmák esetében), bár a tendencia javulni látszik. Egyedi hazai példának tűnik a Bevándorlási Hivatal szakképzési projektje¹¹, amely tíz menekült számára nyújt lehetőséget 2012-től ahhoz, hogy az általa kiválasztott szakmának megfelelő végzettséget szerezzen. A jelentkezők nyelvtudását a kiválasztásuk során felmérték, a programban való részvételhez a B1, illetve B2 szintű nyelvtudás lett végül szükséges (a legjobban teljesítők eredménye húzta meg a határt¹²). A szaknyelv oktatása ebben az esetben a szakképzés szerves része lesz (ez a fázis jelenleg, 2012 május elején még nem indult el), a nyelvtanárok együttműködnek a szakoktatókkal, ennek során részt is vesznek szakmai órákon, és külön is foglalkoznak a résztvevőkkel. (A program előzményének tekinthető a Bevándorlási Hivatal és Budapest Főváros Kormányhivatala Munkaügyi Központjának egy közös munkaerőpiaci programja 2010–2011 között, ahol tizenhat tanuló vett részt CNC kezelő képzésben. Itt a szakképző egy műhelybe is elvitte a résztvevőket, amikor olyan szavakat kellett megtanulniuk, amelyeket talán a saját

¹¹ A képzés az Európai Menekültügyi Alap által támogatott „Szakképzés menekülteknek” című projekt része. Az információk forrása dr. Nádásdi Anita szakmai megvalósításért felelős munkatárs.

¹² Drávucz Fanni magyar mint idegen nyelv tanár elmondása alapján az írásbeli a Közös Európai Referenciakeret B1, a szóbeli pedig a KER B2 szintjének felelt meg. Ami a témaköröket illeti, a munka és a tanulás világa állt a felmérés során a középpontban. Pontegyenlőségénél szociális szempontokat is figyelembe vettek (ez utóbbi információ már dr. Nádásdi Anitától származik).

nyelvükön sem ismertek – például *satu, vasforgács* – és egyszerűbb volt megmutatni nekik, mint rajzokkal magyarázni. Erre a gyárlátogatásra egy nyelvtanár is elment.)

4. A kurzusok rugalmassága

A migráns felnőttek számára kínált különféle kurzusok egy fontos közös jellemzőjére szeretnék zárasképpen kitérni, ez pedig azok **rugalmas szervezése**. A tapasztalatcsérés projekt során meglátogatott országok közül több esetében is feltűnő, hogy mennyire sokféle formában, módon lehet egy-egy kurzust teljesíteni. Jó példa erre a migránsoknak szervezett svéd nyelvoktatás: ezek **az órák napközben és este is elérhetőek** (a nappali tanrend 15–20 órát jelent hetente, míg az esti csupán hatot), de akinek a hét bizonyos (előre meghatározott) napjain kell dolgoznia, annak **egyéni órarendre is van lehetősége**. Szintén fontos tényező lehet (különösen családos szülők esetében) a gyermekfelügyelet biztosítása az órák idejére (szerencsére erre Magyarországon is vannak példák, többek között a Tudomány Nyelviskola már említett kurzusa). Bizonyos helyeken még **távoktatás** is elképzelhető, vagyis tényleg igyekszik a szervezés mindenki részvételét segíteni. A tanulók eltérő háttere, motivációja és gyakran igen sűrű időbeosztása miatt **a haladási ütem tekintetében is érdemes lehet rugalmasnak lenni**. A migránsoknak kínált portugál nyelvtanfolyamok esetében erre is látunk példát. Itt a letelepedés feltételéül szabott szintnek megfelelő nyelvkurzus teljesítése kiváltható vizsgával is, vagyis sikeres vizsga esetén nem kell nyelvórára járni. Ha viszont valaki jár órára, és elvégzi a kurzust, akkor nem kell külön vizsgát tennie (a nyelvkurzusokkal ellentétben azonban a vizsgák egyébként nem ingyenesek, így ebben a tekintetben lehet kockázata annak, ha valaki alapos készülés nélkül próbálja meg a vizsgát), a két lehetőség közül tehát elég csak az egyikkel élni ahhoz, hogy valaki teljesíteni tudja az előírt feltételt. Magyarországon a menekültek és oltalmazottak esetében létezik hasonló megoldás, mivel a rendszeres létfenntartási támogatásuk feltétele a – számukra ingyenes – magyar nyelvi oktatásban való részvétel, azonban ezt kiválthatják azzal, ha átlamilag elismert alap- közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgát szereznek. (Erről a 301/2007. (XI. 9.) Kormányrendelet a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról 52. § negyedik bekezdésének d) pontja rendelkezik.) E nélkül a **rugalmasság nélkül nehéz is lenne elképzelni migráns felnőttek hatékony oktatását**, hiszen migránsok az év bármely szakában érkezhetnek (és a legkülönbözőbb háttérrel rendelkezhetnek), a felnőttoktatás pedig általában véve is nagy rugalmasságot igényel, ha dolgozó és családos felnőttek számára is hozzáférhető szeretne lenni.

5. Összefoglalás

A Magyarországra történő migráció utóbbi években erősödő tendenciái kapcsán a magyar mint idegen nyelv és kultúra oktatásának a harmadik világ országaiból érkező felnőttekre is egyre nagyobb figyelmet érdemes fordítania. A migránsok mindennapi életben történő gyakorlati eligazodása, valamint a konkrét szakmák szaknyelvének tanulása olyan – komoly és sejthetően egyre erősödő – igények lehetnek, amelyekre

fontos minél előbb adekvát és színvonalas válaszokat kidolgozni. Ez jelenleg nem túlságosan elterjedt megoldásokat is igényelhet, amihez pedig érdemes (a hazai kezdeményezések mellett) az ezen a területen nálunk tapasztaltabb nyugat-európai országok gyakorlataira is vetnünk egy pillantást. A bemutatott külföldi gyakorlatok a hazai példákhoz képest szolgálnak újdonságokkal, a legfőbb kérdésnek így az látszik, hogy belőlük mit és hogyan lehet érdemes a magyarországi helyzetben alkalmazni a migránsok egyes csoportjainak tanításakor, a kurzus és a tanulók céljai mellett többek között a tanulók kulturális háttérétől, iskolázottságától, élettapasztalatától és terhelhetőségétől függően.

Irodalom

- Akcióterv = Portuguese Presidency of the Council of Ministers 2010. *II Plan for Immigrant Integration 2010–2013*. Lisbon. http://www.acidi.gov.pt/_cfn/4d346c9b80687/live/Consulte+a+versão+da+Plano+2010-2013+em+Inglês
- Csonka Csilla 2006. A magyar mint idegen nyelv tanulója. In: Hegedűs Rita–Nádor Orsolya (szerk.): *Magyar nyelvmester*. Budapest: Tinta Kiadó. 161–169.
- Durst Péter 2006. *Lépésenként magyarul – második lépés*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Hungarológiai Központ.
- Jónás Frigyes 2003. Az országismeret didaktikai alapvonalai a magyar mint idegen nyelv oktatásában. *Hungarológiai Évkönyv* 4. 160–165.
- Masát Ádám 2005. A *Mai magyar társadalom* című tárgy oktatása a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézetben. *THL2* 2: 57–69.
- Maticsák Sándor 2000. Az országismeret szerepe a magyar mint idegen nyelv oktatásában. *Hungarológia* 2. 2000/3: 203–207.
- Örkény Antal–Székelyi Mária 2009. Az idegen Magyarország. In: *Bevándorlók Magyarországon. Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet és az ICCR Budapest Alapítvány által végzett kutatás zárótanulmányai*. Budapest. 81–121. http://www.mtaki.hu/kutatasi_programok/bevandorlok_magyarorszagon/MTA-KI_ICCR_Bevandorlok_Magyarorszagon.pdf
- Szili Katalin 2005. A múlt tanításairól és a jelen kihívásairól a nyelv és a kultúra tanításának kapcsán. *THL2 A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata* 1: 44–53.
- Ugróczky Mária 2006. *Alkotmányos alapismeretek*. Budapest: BM Duna Palota és Kiadó.